

การวิเคราะห์หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2507-2568

อนุรักษ์ อยู่วัง* และ จิรบดี เตชะเสน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

An Analysis of the Bachelor's Degree Curricula in Library and Information Science, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University from 1964 to 2025

Anurak Yoowang* and Chirabodee Tejasen

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 13 January 2026

Revised 25 February 2026

Accepted 28 February 2026

คำสำคัญ

บรรณารักษศาสตร์

สารสนเทศศาสตร์

หลักสูตร

การสอน

*Corresponding author

E-mail address:

anurak.y@arts.tu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2507-2568 ในด้านชื่อหลักสูตร จำนวนหลักสูตร และวิชาเฉพาะในหลักสูตร โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร เครื่องมือวิจัยคือแบบบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความถี่ และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่าชื่อหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น 5 ครั้ง จำนวน 4 ชื่อ โดยมี 1 ชื่อที่ใช้ 2 ช่วง จำนวนหลักสูตรมีทั้งสิ้น 14 หลักสูตร โดยจัดกลุ่มตามระยะเวลาการใช้หลักสูตรในเวลาระหว่าง 2-7 ปี ส่วนวิชาเฉพาะในหลักสูตรสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ ลักษณะวิชา (วิชาบังคับ วิชาเลือก และภาคปฏิบัติ) และกลุ่มเนื้อหา (วิชาพื้นฐาน วิชางานห้องสมุด วิชาคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ และวิชาทักษะ) นอกจากนี้ในหลักสูตรยังมีวิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัตินอกเหนือจากวิชาบรรยายเพียงอย่างเดียว โดยส่วนใหญ่เป็นวิชาบังคับที่อยู่ในกลุ่มวิชางานห้องสมุด : งานเทคนิค ผลการวิจัยสะท้อนการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบ การจัดการสอนในสาขาวิชาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังมีกรอบอภิปรายผล ถึงแนวโน้มและทิศทางของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูล ประกอบปรับปรุงหลักสูตรในอนาคตได้

Keywords:

library science,
information science,
curriculum,
teaching

Abstract

This research aims to analyze the bachelor's degree curricula in Library and Information Science, at the Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, from 1964 to 2025. The study focuses on changes of the program title, the number of curricula, and major subjects, as reflected in related documents. Data was extracted and recorded on data collection spreadsheets and analyzed using frequency and percentage. The research findings reveal that the program title has undergone five revisions, resulting in four different names, with one title being used in two different periods. There are 14 curricula. They could be grouped according to the period they were in use, which fell between two and seven years for each curriculum. The major subjects can be categorized into two main groups, according to their characteristics (compulsory, elective, practical), and their contents (fundamental, library work, computer and/or information technology, and skills). In addition, there are major subjects that contain practice hours, the majority of which are compulsory subjects on library technical work. The findings reflect the manner in which components of the instruction have changed from the past to the present. Trends and directions of curriculum development are also discussed. This data may be used for curriculum revision in the future.

1. ที่มาและความสำคัญ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2504 เพื่อให้ผู้เรียนชั้นปริญญาตรีมีความรู้ภาษาต่างประเทศและความรู้ทั่วไปในด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ให้สูงเพียงพอก่อนที่จะเข้าศึกษาแขนงวิชาเฉพาะด้านซึ่งจัดสอนอยู่ในคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2504, 2504, น. 1269) เนื่องจากการมีความรู้พื้นฐานในหลายแขนงวิชาจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติที่แวดล้อม สภาพสังคม และจิตใจของมนุษย์ จนเมื่อจบการศึกษาแล้ว ผู้เรียนจะกลายเป็นบัณฑิตมีคุณค่าต่อสังคม ประชาชน และประเทศชาติมากขึ้น (อดุล วิเชียรเจริญ, ม.ป.ป.)

สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (ชื่อเมื่อก่อตั้ง) คณะศิลปศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับอีก 4 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ และสาขาวิชาสถิติ และเริ่มจัดการเรียนการสอนหลักสูตรแรกได้แก่ หลักสูตรชั้นปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ พ.ศ. 2507 (คณะศิลปศาสตร์, 2507) เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขณะนั้น ผู้เรียนจะต้องศึกษาวิชาพื้นฐานของมหาวิทยาลัยก่อนเป็นเวลา 2 ปีการศึกษา แล้วจึงเลือกเข้าศึกษาในแขนงวิชาเฉพาะด้านอีก 2 ปีการศึกษา ต่อมาในปีเดียวกันมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมโดยลดระยะเวลาการศึกษาวิชาพื้นฐานเหลือ 1 ปีการศึกษา และศึกษาในแขนงวิชาเฉพาะอีก 3 ปีการศึกษา ทั้งนี้ในระยะแรกการศึกษาตามหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นการศึกษาโดยใช้ระบบคะแนน (จารุวรรณ สินธุโสภณ, 2536, น. 35) จนเมื่อปีการศึกษา 2513 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เริ่มใช้ระบบการศึกษาแบบระบบหน่วยกิต สาขาวิชาฯ จึงได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้เป็นไปตามข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย (ลัดดา สุนประเสริฐ, 2536) นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนถึงปัจจุบัน สาขาวิชาฯ ได้ผลิตบัณฑิตทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน นำความรู้และทักษะที่มีไปประยุกต์กับงานให้เกิดประโยชน์ทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน

การดำเนินงานของสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ต่อเนื่องยาวนานมาเป็นระยะเวลากว่า 60 ปี ได้จัดให้มีการเรียนการสอนทั้งระดับปริญญาตรี ระดับบัณฑิตศึกษา และหลักสูตรอนุปริญญา แต่ในปัจจุบันคงเหลือเพียงหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยที่หลักสูตรการศึกษาได้มีการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะตามรอบการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและอาจส่งผลกระทบต่อความคาดหวังและความต้องการบัณฑิตที่มีคุณลักษณะซึ่งสามารถตอบสนองต่อนโยบายการดำเนินงานขององค์กรได้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การบริหารจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมาย ทั้งนี้เคยมีการรวบรวมและบันทึกข้อมูลไว้เป็นลายลักษณ์อักษรครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2535-2536 ซึ่งเป็นช่วงที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อตั้งครบ 30 ปี และนับตั้งแต่นั้นมาก็ยังไม่ปรากฏเอกสารหรือมีการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรของสาขาวิชาทุกหลักสูตร

อย่างเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้การวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยยังมีจำนวนน้อย ดังที่จะได้อธิบายต่อไปในการทบทวนผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำลังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรีเพื่อใช้ในปีการศึกษา 2570 ตามนโยบายของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงเห็นว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อผลิตบัณฑิตที่ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพต่อไป

2. การทบทวนผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการศึกษาเป็นประเด็นที่มีหัวข้อวิจัยหลากหลาย ทั้งยังถือเป็นประเด็นสำคัญที่จะเห็นได้จากการศึกษาการระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวนี้โดยเฉพาะ เช่น *Journal of Education for Library and Information Science*¹ และ *Education for Information*² เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีผลงานทางวิชาการเผยแพร่ในวารสารอื่นอีกด้วย สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจและมีการทำวิจัยต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม มีหัวข้อการวิจัยที่ควรนำมาพิจารณาในบทความนี้ 2 หัวข้อ ได้แก่ การวิจัยเชิงประวัติและพัฒนาการ และการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

2.1 การวิจัยเชิงประวัติและพัฒนาการ

หัวข้อนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเกี่ยวกับความเป็นมา การก่อตั้ง และความเปลี่ยนแปลงของสถาบันหรือหลักสูตรการเรียนการสอน ในกรณีของไทยมีผลงานจำนวนไม่มากนัก เช่น Ambhanwong (1966) อธิบายรายละเอียดโดยสังเขปเกี่ยวกับหลักสูตรชั้นปริญญาด้านบรรณารักษศาสตร์ของไทย และ Sangpichitara (1979) ศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย นับแต่แรกก่อตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนในกรณีของต่างประเทศมีการศึกษาเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการของโรงเรียนฝึกบรรณารักษ์ (library school) ซึ่งมีสถานะต่าง ๆ กันไปในสถาบันอุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกา เช่น ที่ University of Chicago (Richardson, 1982) University of Wisconsin-Madison (Bunge, 1999) และในสหราชอาณาจักร เช่น การศึกษาประวัติและพัฒนาการของภาควิชาสารนิเทศศาสตร์ของ City University London โดยเน้นการพัฒนาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางวิชาการในสาขาวิชา (Robinson & Bawden, 2010) และการศึกษาของ Benson and Willett (2014) ที่อธิบายพัฒนาการของการสอนและการวิจัยด้านบรรณารักษศาสตร์

¹ เริ่มตีพิมพ์เผยแพร่ฉบับแรกเมื่อ ค.ศ. 1960 ในชื่อ *Journal of Education for Librarianship* และเปลี่ยนมาใช้ชื่อปัจจุบันตั้งแต่ ค.ศ. 1984

² เริ่มตีพิมพ์เผยแพร่ฉบับแรกเมื่อ ค.ศ. 1983

และสารสนเทศศาสตร์ที่ University of Sheffield ในรอบ 50 ปี ซึ่งนอกจากจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ การก่อตั้งภาควิชาแล้ว ยังวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรจากการสอนตามแบบแผนเดิมของ วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ไปสู่การสอนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น สารสนเทศศาสตร์ สุขภาพ (health informatics) ระบบสารสนเทศ (information systems) และการจัดการสารสนเทศพหุภาษา (multi-lingual information management)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาภาพรวมของพัฒนาการการเรียนการสอนด้านบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคอื่น เช่น จีน (Wei et al., 2020) และบางประเทศในทวีปแอฟริกา (Olubiyo & Olubiyo, 2022) รวมถึงการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา เช่น งานวิจัยของ Chung et al. (2022) ใช้ข้อมูลจากรายงานเชิงสถิติของ Association for Library and Information Science Education (ALISE) วิเคราะห์แนวโน้มของหลักสูตรจากหลายสถาบัน พบว่า ในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1997-2020 ได้เกิดความพยายามที่จะสร้างความหลากหลายในวิชาชีพ โดยไม่เน้นงานห้องสมุดเพียงอย่างเดียว แต่พยายามรวมงานของแหล่งบริการสารสนเทศอื่น ๆ (เช่น พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ) รวมถึงพยายามสร้างเนื้อหาของวิชาที่เปิดสอนให้เป็นสหวิทยาการ มากขึ้นด้วย ข้อค้นพบดังกล่าวใกล้เคียงกับงานวิจัยของ Bartlett and Dalkir (2020) ซึ่งวิเคราะห์ ความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรที่ McGill University ประเทศแคนาดา เพื่อแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรได้ เพิ่มเนื้อหาที่มีความเป็นสหวิทยาการมากขึ้นในช่วงเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา

2.2 การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

หัวข้อนี้เป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของความรู้ วิชาชีพ และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้อง มีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันการณ์เพื่อสร้างบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานบรรณารักษ์และงานสารสนเทศ ได้อย่างมีคุณภาพ โดยที่นอกเหนือจากการพัฒนาเนื้อหาใหม่ ๆ เพื่อให้ครอบคลุมลักษณะงานที่ เปลี่ยนแปลงไป ดังที่ Markey (2004) ได้ศึกษาไว้เมื่อกว่าสองทศวรรษมาแล้ว Lankes (2020) ยังได้เสนอ วางานห้องสมุดเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นหลักสูตรและการสอนจำเป็นต้องเตรียมบัณฑิตให้พร้อมที่ จะปฏิบัติงานและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Tammaro et al. (2020) ที่อธิบาย ความจำเป็นที่บรรณารักษ์ต้องปรับบทบาทของตนเอง และการปรับปรุงหลักสูตรและการสอนเพื่อให้ ผู้เรียนมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

อาจกล่าวได้ว่าแนวโน้มของการพัฒนาหลักสูตรทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มุ่งสู่การสร้างหลักสูตรตามแนวทางการศึกษาฐานสมรรถนะ (competency-based education) ซึ่งใช้ผลลัพธ์ การเรียนรู้เป็นเป้าหมาย กล่าวคือ เน้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และคุณลักษณะต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน การแก้ปัญหา และการใช้ชีวิตได้ ดังเช่น การวิจัยเชิงสำรวจของ Saunders (2019) ที่ พยายามระบุสมรรถนะหลักที่เป็นแกนกลางของหลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่ ได้รับการรับรองจาก American Library Association และ การศึกษาของ Nguyen et al. (2025) ซึ่งพยายาม

ระบุสมรรถนะทั่วไปและสมรรถนะเฉพาะของผู้เรียนและองค์ประกอบของหลักสูตรระดับปริญญาโทด้านสารสนเทศศาสตร์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเพื่อค้นหาสมรรถนะสำหรับงานสารสนเทศเฉพาะด้าน เช่น Norlander et al. (2020) พยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติงานการจัดกิจกรรมห้องสมุด (library public programming) เป็นต้น

ส่วนหลักสูตรและการจัดการศึกษาในประเทศไทย นอกจากเนื้อหาในผลงานของ Ambhanwong (1966) และ Sangpichitara (1979) ที่ได้ยกตัวอย่างแล้วข้างต้น ยังมีบทความของ Premsmi (1999) ที่กล่าวถึงภาพรวมของหลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของไทยในช่วงเวลาก่อน พ.ศ. 2543 ทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตร และระบุว่าพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย (ในขณะนั้น) อาศัยแนวทางการจัดทำหลักสูตรการสอนนักวิชาชีพสารสนเทศในเขตเอเชียแปซิฟิก (Guidelines on a Curriculum for Information Professionals in the Asia-Pacific Region) ขององค์การยูเนสโก

จากการทบทวนผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าแม้จะมีการวิจัยเกี่ยวข้องกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในหัวข้อเชิงประวัติและพัฒนาการ และหัวข้อเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน แต่งานวิชาการในหัวข้อดังกล่าวในมักเป็นการศึกษาในกรณีต่างประเทศ ส่วนกรณีของไทยมีน้อยกว่าอย่างเห็นได้ชัด จึงควรส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในบริบทประเทศไทยให้มากขึ้น ดังนั้น การวิจัยนี้ซึ่งจะวิเคราะห์หลักสูตรระดับปริญญาตรีสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะมีส่วนสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาดังกล่าวในประเทศไทย อีกทั้งยังอาจจะเป็นการสะท้อนภาพเชิงพัฒนาการของสาขาวิชาจากมุมมองของหลักสูตรได้อีกด้วย

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507-2568 ในด้านชื่อหลักสูตร จำนวนหลักสูตร และวิชาเฉพาะในหลักสูตร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (content analysis) ได้แก่ เอกสารหลักสูตร คู่มือการศึกษาระดับปริญญาตรี เว็บไซต์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

4.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แก่ รายละเอียดของหลักสูตร (มคอ.2) คู่มือการศึกษาระดับปริญญาตรี เว็บไซต์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 62 ปีการศึกษา (2507-2568) รวมไปถึงเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ หรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง คุณลักษณะ ความรู้ ทักษะ หรือสมรรถนะทางวิชาชีพบรรณารักษ์ ทั้งเอกสารที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นด้วยซอฟต์แวร์ตารางทำงาน (spreadsheet) ประกอบด้วย 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 บันทึกข้อมูลชื่อหลักสูตร จำนวนหน่วยกิตวิชาเฉพาะทั้งหลักสูตร รหัสวิชา ชื่อวิชา จำนวนหน่วยกิตแต่ละวิชา จำนวนชั่วโมงบรรยาย และจำนวนชั่วโมงปฏิบัติ (ถ้ามี) จำนวน 62 หลักสูตร

ส่วนที่ 2 บันทึกผลการวิเคราะห์และจัดกลุ่มชื่อหลักสูตร และจำนวนหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนทั้งหมด

ส่วนที่ 3 บันทึกข้อมูลรหัสวิชา ชื่อวิชา จำนวนหน่วยกิต จำนวนชั่วโมงบรรยาย และจำนวนชั่วโมงปฏิบัติ (ถ้ามี) จำแนกตามลักษณะวิชา จำนวน 3 ลักษณะวิชา

ส่วนที่ 4 บันทึกข้อมูลจำนวนวิชาที่ต้องเรียนในแต่ละหลักสูตร และจำนวนวิชาที่เปิดสอนในแต่ละหลักสูตร ทุกหลักสูตร จำแนกตามลักษณะวิชา จำนวน 3 ลักษณะวิชา

ส่วนที่ 5 บันทึกข้อมูลรหัสวิชา ชื่อวิชา จำนวนหน่วยกิต จำนวนชั่วโมงบรรยาย และจำนวนชั่วโมงปฏิบัติของวิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติในแต่ละหลักสูตร

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยเริ่มจากข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูลส่วนที่ 1 และพบข้อสังเกตว่าชื่อหลักสูตรและจำนวนหน่วยกิตวิชาเฉพาะทั้งหลักสูตรมีความเหมือนกันในแต่ละช่วงปีการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ จึงได้นำข้อสังเกตนี้มาใช้แบ่งกลุ่มข้อมูลบางส่วน และบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลส่วนที่ 2 จากนั้นพิจารณาชื่อวิชาควบคู่กับคำอธิบายรายวิชา แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูลส่วนที่ 3 และ 4 นอกจากนี้ยังพิจารณาพร้อมกับจำนวนหน่วยกิตแต่ละวิชา ชั่วโมงบรรยาย ชั่วโมงปฏิบัติ (ถ้ามี) แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูลส่วนที่ 3-5

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกครบถ้วนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยพบข้อสังเกตหลังจากพิจารณาคำอธิบายรายวิชาของวิชาเฉพาะทุกวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาว่าสามารถจัดกลุ่มตามเนื้อหาวิชาได้ และเมื่อศึกษาเอกสารและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมไม่ว่าจะเป็นบทความวิจัย บทความวิชาการ หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คุณลักษณะ

ความรู้ ทักษะ หรือสมรรถนะทางวิชาชีพ และอื่น ๆ จำนวน 10 รายการ ประกอบด้วยเอกสารของ มนวิภา เจียจันทร์พงษ์ (2537) ปราณี อัครภูษิตกุล (2546) สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ (2546) นุชจรินทร์ ปทุมพงษ์ และ ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2558) International Civil Service Commission (2004) Zins (2007) Council of Higher Education (2024) Malaysian Qualifications Agency (2024) Librarian Certification Staff (2025) และ American Library Association (n.d.) จึงได้แบ่งกลุ่มวิชาตามกลุ่มเนื้อหา และบันทึกข้อมูลส่วนนี้เพิ่มเติมในแบบบันทึกข้อมูลส่วนที่ 3 และส่วนที่ 4 ส่วนข้อมูลอื่นประมวลผลข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และคำนวณค่าร้อยละ การแสดงผลใช้ตารางประกอบคำบรรยาย แล้วสรุปประเด็น ข้อค้นพบ หรือข้อสังเกตด้วยวิธีอุปนัย

5. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการวิจัยนี้ สามารถสรุปผลการวิเคราะห์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507-2568 ได้ดังนี้

5.1 ชื่อหลักสูตร

สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มีการเปลี่ยนชื่อเรียกหลักสูตรสาขาวิชาทั้งสิ้น 5 ครั้ง จำนวน 4 ชื่อ โดยชื่อหลักสูตรที่มีการใช้เป็นระยะเวลานานที่สุด คือ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ จำนวน 20 ปี (ร้อยละ 32.26) รองลงมาคือ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จำนวน 19 ปี (ร้อยละ 30.65) และน้อยที่สุดคือ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ จำนวน 6 ปี (ร้อยละ 9.68) ทั้งนี้ หากพิจารณา ปีการศึกษาที่ใช้ชื่อหลักสูตร “สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์” พบว่า มีการใช้ชื่อหลักสูตรดังกล่าวทั้งสิ้น 2 ช่วง ได้แก่ ปีการศึกษา 2507-2508 จำนวน 2 ปี และปีการศึกษา 2515-2532 จำนวน 18 ปี ดังข้อมูลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ชื่อหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507-2568

ลำดับ	ชื่อหลักสูตร	ปีการศึกษาที่ใช้	จำนวน(ปี)
1	สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์	2507-2508	2
		2515-2532	18
			(20)
2	สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์	2509-2514	6
3	สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	2533-2551	19
4	สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	2552-2568	17

ผลการวิจัยด้านชื่อหลักสูตรสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้ จากข้อมูลในตารางที่ 1 ชื่อหลักสูตรสาขาวิชาที่ใช้กันเป็นระยะเวลานานที่สุดขณะนี้ ได้แก่ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งจากการวิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตร แผนการศึกษา และคำอธิบายรายวิชา พบว่า การใช้ชื่อหลักสูตรสาขาชื่อดังกล่าวมาเป็นระยะเวลานานนั้น สะท้อนให้เห็นถึงจุดเด่นของหลักสูตรที่เน้นการเรียนการสอนทางห้องสมุด โดยเฉพาะการสอนวิชาพื้นฐานที่สามารถต่อยอดความรู้และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาระดับสูง หรือวิชาที่มีความยากหรือซับซ้อนได้ง่ายขึ้น รวมถึงวิชาทางด้านเทคนิคห้องสมุด ไม่ว่าจะเป็นงานบริหารงานเทคนิค และงานบริการ ซึ่งสะท้อนผ่านจำนวนวิชาที่มีในหลักสูตร

ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา หลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากเดิมที่เน้นการเรียนการสอนทางบรรณารักษศาสตร์เพียงอย่างเดียว โดยเพิ่มวิชาเลือก ได้แก่ บ.429 ความรู้เบื้องต้นทางสารนิเทศศาสตร์ โดยเป็นวิชาเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการของสารนิเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บและการนำสารนิเทศมาใช้ในลักษณะของบัตรเจาะ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ การสื่อสารเพื่อสารนิเทศในปัจจุบัน การใช้เครื่องจักรกลกับห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ เป็นต้น (คณะศิลปศาสตร์, 2519) จนถึงปีการศึกษา 2533 ได้มีการปรับปรุงอีกครั้งโดยการรวมวิชาดังกล่าวเข้ากับวิชา บ.211 ความรู้เบื้องต้นทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาบังคับของสาขา กลายเป็นวิชา บ.211 ความรู้เบื้องต้นทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ รวมถึงการเพิ่มคำว่า “สารนิเทศศาสตร์” ลงไปในชื่อหลักสูตร ซึ่งประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้นในโรงเรียนบรรณารักษ์ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา หรือแคนาดามาก่อนหน้าแล้ว โดยหลักสูตรในต่างประเทศได้เปลี่ยนชื่อและเนื้อหาหลักสูตรไปตามเทคโนโลยีสารสนเทศ คำว่า “ห้องสมุด” หายไป ส่วนคำว่า “บรรณารักษศาสตร์” ถูกเปลี่ยนเป็น “สารสนเทศศาสตร์” หรือ “สารนิเทศศาสตร์” หรือ “สารสนเทศศึกษา” ทั้งนี้เหตุผลของการเปลี่ยนชื่อหลักสูตรคือเพื่อต้องการบ่งชี้ถึงขอบเขตการจัดการเรียนการสอนที่กว้างขึ้น (จุมพจน์ วินิชกุล, 2557; รัชนิวรรณ ข้าประดิษฐ์ และ อรพินธุ์ พูลนารถ, 2549; สมฤทัย ชีรเรืองสิริ และ ดวงกมล อุ่นจิตติ, 2564, น. 153) หรือมหาวิทยาลัยอื่นในประเทศไทยที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่เริ่มมีการพัฒนาหลักสูตร เช่น ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรจาก “หลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์” เป็น “หลักสูตรสาขาวิชาสารสนเทศศึกษา” เนื่องจากเหตุผลว่าบุคคลทั่วไปคุ้นเคยกับคำว่า “สารสนเทศ” มากกว่าคำว่า “สารนิเทศ” และคำดังกล่าวนิยมใช้ในวงการวิทยาการคอมพิวเตอร์และการสื่อสารด้วย (พิมลพรรณ เรฟเฟอร์, 2541; Gleaves, 1982) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงในด้านการเพิ่มคำว่า “สารนิเทศ” ที่ต่อมากลายเป็นคำว่า “สารสนเทศ” อาจเพราะสารสนเทศ เทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเทคโนโลยีคมนาคม เริ่มมีบทบาทสำคัญในงานห้องสมุดมากยิ่งขึ้น (ภรณ์ ศิริโชติ, 2541, น. 30) ส่งผลให้วิชาชีพบรรณารักษ์เริ่มพัฒนาไปสู่วิชาชีพสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสารสนเทศ การบริการสารสนเทศ การวิเคราะห์ข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (สมฤทัย ชีรเรืองสิริ และ ดวงกมล อุ่นจิตติ, 2564, น. 153) การรู้เพียงทักษะพื้นฐานหรือทักษะที่เกี่ยวกับงานห้องสมุดเพียงอย่างเดียวอาจทำให้ผู้เรียนไม่รู้วิธีการใช้งานเทคโนโลยี

และอาจจะทำให้หางานทำได้ยาก (ศุภวิชญ์ ศิริสวัสดิ์วัฒนา, ม.ป.ป.) ดังนั้นการมีทักษะพื้นฐานด้านงานห้องสมุด และความรู้ทางสารสนเทศเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่เรียนจบจากหลักสูตรมีโอกาสในการทำงานในตลาดแรงงานที่กว้างขึ้น กล่าวคือ นอกจากการเป็นบรรณารักษ์โดยตรงแล้ว ยังสามารถประกอบอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศนอกเหนือจากห้องสมุดได้ (จุมพจน์ วณิชกุล, 2557, น. 9; รัชนิวรรณ ขำประดิษฐ์ และ อรพินธุ์ พูลนารถ, 2549)

อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหลายสถาบันการศึกษาที่ยังคงคำว่า “บรรณารักษศาสตร์” ไว้ตามเดิม แต่เพิ่มคำว่า “สารนิเทศศาสตร์” หรือ “สารสนเทศศาสตร์” ต่อท้าย เช่น หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ เป็นต้น) หรือบางสถาบันอาจนำเอาคำว่า “สารนิเทศศาสตร์” “สารสนเทศศาสตร์” ขึ้นมาก่อน แล้วจึงตามด้วยคำว่า “บรรณารักษศาสตร์” เช่น หลักสูตรสาขาสารสนเทศศาสตร์และวิชาบรรณารักษศาสตร์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นต้น) เพื่อสะท้อนภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรว่ามีทั้งวิชาทางด้านบรรณารักษศาสตร์ เช่น การจัดหา การทำบัตรรายการ การจัดเก็บและการเผยแพร่ ฯลฯ และวิชาทางด้านสารสนเทศศาสตร์ เช่น ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ระบบการจัดเก็บและค้นคืนข้อมูลออนไลน์ ฐานข้อมูลบรรณานุกรม เป็นต้น (Borko, 1984)

5.2 จำนวนหลักสูตร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2507-2568 พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 14 หลักสูตร โดยจัดกลุ่มตามลักษณะของหลักสูตร ได้แก่ ลำดับที่ 1-8 จัดกลุ่มตามจำนวนหน่วยกิตวิชาเฉพาะ (จำนวนหน่วยกิตวิชาเฉพาะมีจำนวนเท่ากันในทุกปีการศึกษา) และลำดับที่ 9-14 จัดกลุ่มตามรอบการปรับปรุงหลักสูตรตามมาตรฐานการอุดมศึกษา (TQF) โดยอ้างอิงจากเอกสารรายละเอียดของหลักสูตร (มคอ.2)

หลักสูตรที่ใช้เพื่อจัดการเรียนการสอนนานที่สุด คือ ปีการศึกษา 2526-32 ปีการศึกษา 2533-39 และหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540 จำนวน 7 ปีเท่ากัน (ร้อยละ 11.11 เท่ากัน) รองลงมาคือ ปีการศึกษา 2520-25 จำนวน 6 ปี (ร้อยละ 9.52) และน้อยที่สุดคือ ปีการศึกษา 2519 จำนวน 1 ปี (ร้อยละ 1.59) ดังข้อมูลในตารางที่ 2

ตารางที่ 2

จำนวนหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 ถึงปัจจุบัน

ลำดับ	กลุ่มหลักสูตร	ปีการศึกษาที่ใช้	จำนวน(ปี)
1	2507-10	2507-2510	4
2	2511-12	2511-2512	2
3	2513-14	2513-2514	2
4	2515-18	2515-2518	4

ตารางที่ 2

จำนวนหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 ถึงปัจจุบัน (ต่อ)

ลำดับ	กลุ่มหลักสูตร	ปีการศึกษาที่ใช้	จำนวน(ปี)
5	2519	2519	1
6	2520-25	2520-2525	6
7	2526-32	2526-2532	7
8	2533-39	2533-2539	7
9	หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	2540-2546	7
10	หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	2547-2551	5
11	หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	2552-2555	4
12	หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	2556-2560	5
13	หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	2561-2565	5
14	หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	2566-2569	4

ผลการวิจัยในด้านจำนวนหลักสูตรสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่ใช้หลักสูตรแต่ละหลักสูตรพบว่า รอบการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชา อยู่ระหว่าง 1-7 ปี ต่อ 1 หลักสูตร โดยเฉพาะในระยะหลังตั้งแต่หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา จะพบว่าระยะเวลาการปรับหลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีของกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2548) ที่กำหนดให้มีการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยอย่างน้อยทุก 5 ปี

5.3 โครงสร้างวิชาเฉพาะ

จากการวิเคราะห์วิชาเฉพาะในหลักสูตรทุกวิชา พบว่า สาขาวิชา เปิดสอนวิชาเฉพาะเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถจำแนกวิชาได้ตามลักษณะวิชา และตามกลุ่มเนื้อหา ดังนี้

5.3.1 กลุ่มวิชาเฉพาะจำแนกตามลักษณะวิชา

วิชาเฉพาะทุกวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ตามลักษณะวิชา พบว่าจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ วิชาบังคับ วิชาเลือก และภาคปฏิบัติ

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะตามลักษณะวิชาที่กำหนดให้นักศึกษาต้องลงทะเบียนเรียนในแต่ละหลักสูตร พบว่า จำนวนวิชาบังคับอยู่ระหว่าง 8-22 วิชา ต่อ 1 หลักสูตร จำนวนวิชาเลือกอยู่ระหว่าง 0-13 วิชา ต่อ 1 หลักสูตร และจำนวนภาคปฏิบัติอยู่ที่ 0-1 วิชา ต่อ 1 หลักสูตร ดังข้อมูลในตารางที่ 3

ตารางที่ 3

จำนวนวิชาเฉพาะที่นักศึกษาต้องเรียนในหลักสูตร

หลักสูตร	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	ภาคปฏิบัติ	รวม
2507-10	22	2	1	25
2511-12	20	0-5	1	21-26
2513-14	21	0-5	0	21-26
2515-18	8	10-11	0	18-19
2519	10	9-13	0	19-23
2520-25	9	8-10	0	17-19
2526-32	10	10	0	20
2533-39	12	10	0	22
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	12	10	0	22
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	12	10	0	22
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	12	10	0	22
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	12	10	0	22
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	13	10	0	23
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	12	9	0	21

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจำนวนวิชาเลือกทั้งหมดที่เปิดสอนในหลักสูตร และจำนวนวิชาเลือกที่ผู้เรียนต้องเลือกเรียนในหลักสูตรแต่ละหลักสูตรพบว่า ส่วนต่างของจำนวนวิชาเลือกอยู่ระหว่าง 1-14 วิชา ซึ่งแปรผันตามข้อกำหนดเกี่ยวกับจำนวนหน่วยกิตของหมวดวิชาเฉพาะในส่วนวิชาเลือกของแต่ละหลักสูตร ดังข้อมูลในตารางที่ 4

ตารางที่ 4

ข้อมูลเปรียบเทียบวิชาเฉพาะ (วิชาเลือก) ระหว่างจำนวนวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในแต่ละหลักสูตรและจำนวนวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนในหลักสูตร

หลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต วิชาเลือก ในหลักสูตร	จำนวนวิชา เลือก ทั้งหมด	จำนวนวิชา เลือก ที่ต้องเรียน	ส่วนต่างจำนวนวิชาเลือก ทั้งหมด เทียบกับวิชาเลือก ที่ต้องเรียน
2507-10	4	4	2	2
2511-12	0-12	6	0-5	1-6
2513-14	0-12	6	0-5	1-6
2515-18	22	18	10-11	7-8
2519	26	23	9-13	10-14
2520-25	22	21	8-10	11-13
2526-32	30	20	10	10

ตารางที่ 4

ข้อมูลเปรียบเทียบวิชาเฉพาะ (วิชาเลือก) ระหว่างจำนวนวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในแต่ละหลักสูตรและจำนวนวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนในหลักสูตร (ต่อ)

หลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต วิชาเลือก ในหลักสูตร	จำนวนวิชา เลือก ทั้งหมด	จำนวนวิชา เลือก ที่ต้องเรียน	ส่วนต่างจำนวนวิชาเลือก ทั้งหมด เทียบกับวิชาเลือก ที่ต้องเรียน
2533-39	30	20	10	10
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	30	20	10	10
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	30	19	10	9
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	30	20	10	10
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	30	24	10	14
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	30	21	10	11
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	27	19	9	10

ผลการวิจัยในด้านกลุ่มวิชาเฉพาะจำแนกตามลักษณะวิชาสามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. จำนวนวิชาเลือกที่เปิดสอนในแต่ละหลักสูตรเทียบกับจำนวนวิชาเลือกที่ผู้เรียนต้องเรียน ตั้งแต่หลักสูตร 2511-12 จนถึงหลักสูตร 2520-25 จะเห็นว่าจำนวนวิชาเลือกที่ผู้เรียนต้องเรียนเป็นช่วงของจำนวนซึ่งแตกต่างจากหลักสูตรแรก ได้แก่ หลักสูตร 2507-10 และหลักสูตรอื่นในระยะหลัง (ตั้งแต่หลักสูตร 2526-32 เป็นต้นไป) มีประเด็นย่อยดังนี้

จำนวนหน่วยกิตและจำนวนวิชาเลือกซึ่งผู้เรียนต้องเรียนของหลักสูตร 2511-12 และหลักสูตร 2513-14 มีจำนวนไม่คงที่เนื่องจาก ข้อกำหนดในการลงวิชาเลือกของผู้เรียนในหลักสูตรชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ระบุว่าผู้เรียนสามารถ “เลือกวิชาในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และหรือ วิชาในแขนงอื่นที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” (คู่มือการศึกษาในคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2512, 2512) ตามจำนวนวิชาและจำนวนหน่วยกิตที่ระบุไว้ในข้อกำหนดของหลักสูตรฯ กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถเลือกวิชาเลือกซึ่งเป็นวิชาที่เปิดสอนโดยหลักสูตรสาขาวิชาฯ ซึ่งจะมีระบุไว้ในแต่ละภาค การศึกษาว่าเปิดสอนวิชาใดบ้าง วิชาดังกล่าวมีกี่หน่วยกิต ควบคู่ไปกับการเลือกวิชาอื่นที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อให้จำนวนวิชาและหน่วยกิตของวิชาเลือกครบตามข้อกำหนด หรือในอีกทางหนึ่งผู้เรียนอาจเลือกเรียนวิชาที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นวิชาเลือกทั้งหมดโดยไม่เลือกวิชาเลือกที่เปิดสอนโดยสาขาวิชาฯ ก็ได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จำนวนวิชาเลือกซึ่งผู้เรียนต้องเรียนในหลักสูตรมีจำนวนไม่เท่ากันเนื่องจากการแปรผันไปตามการเลือกลงทะเบียนเรียนของผู้เรียน สอดคล้องกับข้อค้นพบของจารุวรรณ สินธุโสภณ (2536) ที่ได้สำรวจสมุดบันทึกผลการศึกษาของผู้เรียนสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่ศึกษาในช่วงหลักสูตรปีการศึกษาดังกล่าวและพบรายชื่อวิชาที่ผู้เรียนเลือกศึกษานอกสาขาวิชาเอกของตน ตัวอย่างวิชา เช่น การประชาสัมพันธ์ มนุษยสัมพันธ์ วารสารศาสตร์เบื้องต้น หลักการโฆษณา พื้นฐานของสังคมไทย โบราณคดีและประเทศใกล้เคียง วัฒนธรรมและสังคมไทย เป็นต้น

ส่วนจำนวนวิชาเลือกซึ่งผู้เรียนต้องเรียนของหลักสูตร 2515-18 จนถึงหลักสูตร 2520-25 มีจำนวนไม่คงที่เนื่องจาก จำนวนหน่วยกิตวิชาเลือกในแต่ละหลักสูตรแต่ละวิชาไม่เท่ากัน โดยจำนวน หน่วยกิตวิชาเลือกของหลักสูตรกลุ่มนี้อยู่ระหว่างวิชาละ 2-3 หน่วยกิต เช่น หลักสูตร 2515-18 มีวิชา 2 หน่วยกิต จำนวน 15 วิชา วิชา 3 หน่วยกิต จำนวน 3 วิชา หลักสูตร 2519 มีวิชา 2 หน่วยกิต จำนวน 14 วิชา วิชา 3 หน่วยกิต จำนวน 9 วิชา หลักสูตร 2520-25 มีวิชา 2 หน่วยกิต จำนวน 6 วิชา วิชา 3 หน่วยกิต จำนวน 15 วิชา (คณะศิลปศาสตร์, 2519; คู่มือการศึกษา 2517-2518 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518; คู่มือการศึกษา ปีการศึกษา 2515, 2515; คู่มือการศึกษาชั้นปริญญาตรี 2525, 2526) ส่งผลให้จำนวน วิชาเลือกซึ่งผู้เรียนต้องเรียนในหลักสูตรไม่เท่ากันเนื่องจากแปรผันไปตามการเลือกลงทะเบียนเรียนของ ผู้เรียน นอกจากนี้ปัจจัยเรื่องการเลือกวิชายังส่งผลให้จำนวนหน่วยกิตวิชาเลือกของผู้เรียนแต่ละคนอาจ แตกต่างไปจากข้อกำหนดของหลักสูตรด้วย แต่ทั้งนี้จะต้องไม่น้อยกว่าจำนวนหน่วยกิตที่ระบุไว้ใน ข้อกำหนดของแต่ละหลักสูตร

นอกจากนี้ในปีการศึกษา 2507-2514 จะเห็นได้ว่ามีจำนวนวิชาเลือกค่อนข้างน้อยมากเมื่อเทียบกับหลักสูตรอื่น โดยอยู่ระหว่าง 4-6 วิชา สอดคล้องกับที่จารุวรรณ สินธุโสภณ (2536, น. 45) ระบุว่า “หลักสูตรระบบคะแนนไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเลือกวิชาเรียนได้มากเท่าระบบหน่วยกิต โดยทั่วไปเป็น การจัดวิชาที่เห็นว่านักศึกษาควรเลือกไว้ให้”

2. การเปลี่ยนแปลงของจำนวนหน่วยกิตวิชาเลือก จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล หน่วยกิตวิชาเลือกของทุกหลักสูตรพบว่า ตั้งแต่หลักสูตร 2507-10 เป็นต้นมาจนถึงหลักสูตร 2520-25 จำนวนหน่วยกิตวิชาเลือกแต่ละวิชาไม่เท่ากันโดยอยู่ระหว่างวิชาละ 2-3 หน่วยกิตดังที่ได้กล่าวในหัวข้อ ก่อนหน้า แต่ตั้งแต่หลักสูตร 2526-32 เป็นต้นมาจนถึงหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 จำนวนหน่วยกิต วิชาเลือกถูกปรับเป็นวิชาละ 3 หน่วยกิตเท่ากันทั้งหมด สอดคล้องกับที่ลัดดา สุนประเสริฐ (2536) ได้รวบรวม และนำเสนอข้อมูลพัฒนาการของหลักสูตรระหว่าง พ.ศ. 2513-2532 ที่แสดงให้เห็นจำนวนหน่วยกิต วิชาเลือกแต่ละวิชาว่าในช่วงหลักสูตร 2513-14 มาจนถึงหลักสูตร 2520-25 จำนวนหน่วยกิตยังอยู่ระหว่าง วิชาละ 2-3 หน่วยกิต ตามที่มีการกำหนดไว้ในแต่ละรอบการปรับหลักสูตร แต่ตั้งแต่หลักสูตร 2520-25 จนถึงหลักสูตร 2526-32 สาขาวิชาได้ทยอยปรับจำนวนหน่วยกิตวิชาเลือกที่มี 2 หน่วยกิต ให้เป็น 3 หน่วยกิต จนครบทุกวิชา และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วิชาเลือกที่เปิดเพิ่มในหลักสูตรก็จะเป็นวิชาที่มี 3 หน่วยกิตทั้งสิ้น

3. วิชาภาคปฏิบัติ จากตารางที่ 3 จะเห็นว่าจำนวนวิชาในภาคปฏิบัติของหลักสูตร 2507-10 และหลักสูตร 2511-12 มีเพียง 1 วิชาเท่านั้น ได้แก่ “ฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปี” แต่เมื่อวิเคราะห์จาก เอกสารทั้งหมดโดยเฉพาะคู่มือการศึกษาในช่วงปีการศึกษาดังกล่าวจะพบว่า ในแผนการศึกษาได้ระบุให้ ผู้เรียนหลักสูตร 2507-10 ต้องเรียนภาคปฏิบัติจำนวน 3 ปีการศึกษา ในช่วงระหว่างปิดภาคปลายปี ชั้นปีที่ 2-4 (คู่มือการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2510, 2510) และผู้เรียน

หลักสูตร 2511-12 ต้องลงเรียนภาคปฏิบัติจำนวน 2 ปีการศึกษา ในช่วงระหว่างปิดภาคปลายปีชั้นปีที่ 3-4 (คู่มือการศึกษาในคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2512, 2512)

4. การเปลี่ยนแปลงลักษณะวิชาจากภาคปฏิบัติเป็นวิชาบังคับ : ฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปี หลักสูตรระยะแรก (ปีการศึกษา 2507-12) นั้น การฝึกประสบการณ์ทางวิชาชีพของผู้เรียนในหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ อยู่ในลักษณะวิชาภาคปฏิบัติ ได้แก่ “ฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปี” ที่ผู้เรียนจะต้องลงเรียนทั้งหมด 3 ครั้ง สำหรับผู้เรียนในหลักสูตร 2507-10 และ 2 ครั้ง สำหรับผู้เรียนในหลักสูตร 2511-12 โดยเป็นการฝึกประสบการณ์ทำงานประเภทต่าง ๆ ในห้องสมุด จนกระทั่งปีการศึกษา 2513 เป็นต้นมา หลักสูตรได้ปรับเปลี่ยนลักษณะวิชาฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปีจากเดิมที่เป็นภาคปฏิบัติไปเป็นวิชาบังคับ และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดเพื่อให้เข้ากับบริบทแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มรหัสวิชา การเปลี่ยนชื่อวิชา การเพิ่มคำอธิบายรายวิชา การเพิ่มคำว่า “สารนิเทศ” หรือ “สารสนเทศ” ในชื่อวิชา ดังข้อมูลในตารางที่ 5

ตารางที่ 5

การเปลี่ยนแปลงลักษณะวิชาจากภาคปฏิบัติเป็นวิชาบังคับ: การฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปี

หลักสูตร	รหัสวิชา	ชื่อวิชา	ลักษณะวิชา	หมายเหตุ
2507-10	ไม่ปรากฏ	ฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปี	ภาคปฏิบัติ	เรียน 3 ครั้ง
2511-12	ไม่ปรากฏ	ปฏิบัติการในห้องสมุด	ภาคปฏิบัติ	เรียน 2 ครั้ง
2513-14	ไม่ปรากฏ	ปฏิบัติการในห้องสมุด	บังคับ	-
2515-18	บ.391	การปฏิบัติงานในห้องสมุด	บังคับ	-
2519	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุด	บังคับ	-
2520-25	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุด	บังคับ	-
2526-32	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุด	บังคับ	-
2533-39	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุด	บังคับ	-
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ	บังคับ	-
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ	บังคับ	-
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ	บังคับ	-
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ	บังคับ	-
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	บ.491	การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ	บังคับ	-
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	บ.491	การฝึกงานในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ	บังคับ	-

เป็นที่น่าสังเกตว่าตั้งแต่หลักสูตร 2511-12 จนถึงหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 ชื่อวิชาจะปรากฏคำว่า “ห้องสมุด” มาโดยตลอด มีเพียงการเพิ่มคำว่า “ศูนย์สารนิเทศ” หรือ “ศูนย์สารสนเทศ” ต่อท้ายเพิ่มเติมในช่วงหลัง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาคำอธิบายรายวิชาจะพบว่า คำอธิบายรายวิชาได้กล่าวถึงการนำความรู้ภาคทฤษฎีมาใช้ในการปฏิบัติงานประเภทต่าง ๆ ทั้งงานเทคนิคและงานบริการ โดยเน้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเฉพาะหน่วยงานที่เป็นห้องสมุดเท่านั้น จนเมื่อหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540

ได้เพิ่มคำว่า “ศูนย์สารนิเทศ” ต่อท้ายชื่อวิชาที่เดิมมีเพียงแต่คำว่า “การปฏิบัติงานในห้องสมุด” เป็น “การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ” และรายละเอียดในคำอธิบายรายวิชาก็ได้ขยายขอบเขตในการเลือกสถานที่ฝึกงาน โดยผู้เรียนสามารถฝึกงานในองค์กรการสารสนเทศได้ แต่ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการนักศึกษาฝึกงานระดับสาขาวิชา ก่อน ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งของวิชานี้ได้ขยายขอบเขตหน่วยงานที่ผู้เรียนสามารถเข้ารับการฝึกประสบการณ์ทางวิชาชีพได้โดยไม่จำเป็นต้องฝึกในห้องสมุดเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ ตั้งแต่หลักสูตรปีการศึกษา 2533 เป็นต้นมา คำอธิบายรายวิชาได้ระบุถึงการเขียนรายงานผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้เรียนได้รายงานผลการฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยให้คณะกรรมการนักศึกษาฝึกงานระดับสาขาวิชาได้ทราบ และเป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาผลการฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพ

วิชานี้เป็นวิชาหนึ่งที่บรรจุไว้ในหลักสูตรมาโดยตลอด จึงอาจกล่าวได้ว่าสาขาวิชาให้ความสำคัญแก่การฝึกประสบการณ์ทางวิชาชีพผ่านการฝึกงานว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ นอกเหนือจากการเรียนทฤษฎีเพียงอย่างเดียว (Eisenbach, 1972, p. 334) สอดคล้องกับที่ศิริพร ปัญญาของ (2531) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนทางด้านบรรณารักษศาสตร์ว่ามีลักษณะเป็นการสอนวิชาชีพ เมื่อผู้เรียนเรียนจบไปแล้วต้องพร้อมที่จะปฏิบัติงานได้ทันที จึงต้องมีการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและมีชั่วโมงปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีวิชาฝึกงานเพื่อปฏิบัติงานหลักทุกประเภทในห้องสมุด

5.3.2 กลุ่มวิชาเฉพาะจำแนกตามกลุ่มเนื้อหา

จากการพิจารณาคำอธิบายรายวิชา ควบคู่กับการศึกษาเอกสารและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องดังที่ได้ระบุไว้ในวิธีดำเนินการวิจัย ส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าสามารถจำแนกวิชาเฉพาะทุกวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตามกลุ่มเนื้อหาได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ วิชาพื้นฐาน วิชางานห้องสมุด วิชาคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ และวิชาทักษะ ทั้งนี้บางกลุ่มเนื้อหาสามารถจำแนกเป็นกลุ่มย่อยได้อีก โดยรายละเอียดของกลุ่มวิชาเฉพาะจำแนกตามกลุ่มเนื้อหาแต่ละกลุ่มมีดังนี้

1) **วิชาพื้นฐาน** เป็นวิชาที่เป็นรากฐานสำคัญสำหรับผู้เรียนที่จำเป็นต้องเรียนรู้ในขั้นต้นเพื่อใช้เป็นพื้นฐานความรู้สำหรับการต่อยอดไปสู่การเรียนวิชาที่มีเนื้อหายากหรือซับซ้อน หรือเพื่อปูพื้นฐานเพื่อการเรียนวิชาที่มีความเฉพาะทางหรือวิชาในระดับที่สูงขึ้น เช่น วิชาความรู้เบื้องต้นทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ประวัติและพัฒนาการของห้องสมุด วารสารและหนังสือพิมพ์สำหรับห้องสมุด ความรู้เบื้องต้นทางการวิจัยด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ห้องสมุดดิจิทัล จดหมายเหตุและทรัพยากรสารสนเทศราชการ

เมื่อจำแนกวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาพื้นฐานแต่ละปีการศึกษา พบว่า จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มนี้รวมทุกหลักสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น 189 วิชา โดยหลักสูตรที่มีจำนวนวิชามากที่สุดได้แก่ หลักสูตร 2519 จำนวน 17 วิชา (ร้อยละ 8.99) รองลงมาได้แก่ หลักสูตร 2520-25 หลักสูตร 2533-39 หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540 หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547 และหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556 จำนวน 15 วิชาเท่ากัน (ร้อยละ 7.94 เท่ากัน) และน้อยที่สุด ได้แก่ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 จำนวน 10 วิชา (ร้อยละ 5.29)

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาพื้นฐาน จำแนกตามลักษณะวิชา พบว่า วิชาเลือกมีจำนวนมากที่สุด คือ 136 วิชา รองลงมา ได้แก่ วิชาบังคับ จำนวน 53 วิชา และไม่มีภาคปฏิบัติ ดังข้อมูลในตารางที่ 6

ตารางที่ 6

จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาพื้นฐาน จำแนกตามลักษณะวิชา

หลักสูตร	ลักษณะวิชา			รวม
	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	ภาคปฏิบัติ	
2507-10	12	0	0	12
2511-12	6	5	0	11
2513-14	6	5	0	11
2515-18	1	13	0	14
2519	2	15	0	17
2520-25	2	13	0	15
2526-32	2	11	0	13
2533-39	3	12	0	15
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	2	13	0	15
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	3	12	0	15
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	3	10	0	13
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	3	12	0	15
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	4	9	0	13
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	4	6	0	10
รวม	53	136	0	189

2) วิชาทางห้องสมุด มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการและการให้บริการห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล เป็นต้น โดยวิชาในกลุ่มนี้ครอบคลุมตั้งแต่งานบริหาร งานเทคนิค (จัดหา คัดเลือก จัดหมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ เป็นต้น) และงานบริการ เช่น วิชาการวิเคราะห์หมวดหมู่ทรัพยากรสารสนเทศ การทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ การบริการและการเผยแพร่สารสนเทศ การจัดการห้องสมุดและศูนย์

สารสนเทศ การทำรายการโสตทัศนวัสดุและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การบริการและเผยแพร่สารสนเทศสำหรับผู้ใช้งานกลุ่ม

เมื่อจำแนกวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชางานห้องสมุดแต่ละปีการศึกษา พบว่า จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มนี้รวมทุกหลักสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น 169 วิชา โดยหลักสูตรที่มีจำนวนวิชามากที่สุด ได้แก่ หลักสูตร 2526-32 จำนวน 15 วิชา (ร้อยละ 8.88) รองลงมาได้แก่ หลักสูตร 2507-10 หลักสูตร 2519 และหลักสูตร 2533-39 จำนวน 14 วิชาเท่ากัน (ร้อยละ 8.28 เท่ากัน) และน้อยที่สุด ได้แก่ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 จำนวน 8 วิชา (ร้อยละ 4.73)

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชางานห้องสมุด จำแนกตามลักษณะวิชา พบว่า วิชาบังคับมีจำนวนมากที่สุด จำนวน 102 วิชา รองลงมาได้แก่ วิชาเลือก จำนวน 67 วิชา และไม่มีภาคปฏิบัติ

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชางานห้องสมุด จำแนกตามกลุ่มงานย่อย ได้แก่ งานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการ พบว่า กลุ่มวิชางานห้องสมุดที่มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ งานเทคนิค จำนวน 82 วิชา รองลงมาได้แก่ งานบริหาร จำนวน 60 วิชา และน้อยที่สุด ได้แก่ งานบริการ จำนวน 27 วิชา ดังข้อมูลในตารางที่ 7

ตารางที่ 7

จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชางานห้องสมุด จำแนกตามลักษณะวิชา และตามกลุ่มเนื้อหา

หลักสูตร	ลักษณะวิชา			รวม	กลุ่มเนื้อหา		
	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	ภาคปฏิบัติ		บริหาร	เทคนิค	บริการ
2507-10	10	4	0	14	6	7	1
2511-12	10	0	0	10	3	6	1
2513-14	10	0	0	10	3	6	1
2515-18	6	5	0	11	4	5	2
2519	7	7	0	14	6	6	2
2520-25	6	7	0	13	6	5	2
2526-32	7	8	0	15	6	7	2
2533-39	7	7	0	14	6	6	2
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	7	5	0	12	4	6	2
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	7	5	0	12	4	6	2
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	7	6	0	13	4	6	3
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	7	6	0	13	4	6	3
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	6	4	0	10	2	6	2
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	5	3	0	8	2	4	2
รวม	102	67	0	169	60	82	27

3) วิชาคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ หรือแม้กระทั่งการจัดการ

สารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่เรื่องพื้นฐานไปจนถึงการใช้งานโปรแกรมในระดับต้นถึงระดับกลาง เช่น วิชาการระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ การสร้างและพัฒนาเว็บไซต์ ซอฟต์แวร์สำหรับสำนักงาน ซอฟต์แวร์ด้านกราฟิก การพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ ระบบสารสนเทศสำหรับงานห้องสมุด

เมื่อจำแนกวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศแต่ละปีการศึกษา พบว่า จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มนี้รวมทุกหลักสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น 46 วิชา โดยหลักสูตรที่มีจำนวนวิชามากที่สุด ได้แก่ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 จำนวน 12 วิชา (ร้อยละ 26.09) รองลงมา ได้แก่ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561 จำนวน 10 วิชา (ร้อยละ 21.74) และน้อยที่สุด ได้แก่ หลักสูตร 2519 หลักสูตร 2520-25 และหลักสูตร 2526-32 จำนวน 1 วิชาเท่ากัน (ร้อยละ 2.17 เท่ากัน)

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ จำแนกตามลักษณะวิชา พบว่า วิชาเลือกมีจำนวนมากที่สุด คือ 36 วิชา รองลงมา ได้แก่ วิชาบังคับ จำนวน 10 วิชา และไม่มีภาคปฏิบัติ ดังข้อมูลในตารางที่ 8

ตารางที่ 8

จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ จำแนกตามลักษณะวิชา

หลักสูตร	ลักษณะวิชา			รวม
	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	ภาคปฏิบัติ	
2519	0	1	0	1
2520-25	0	1	0	1
2526-32	0	1	0	1
2533-39	1	1	0	2
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	2	2	0	4
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	1	2	0	3
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	1	4	0	5
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	1	6	0	7
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	2	8	0	10
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	2	10	0	12
รวม	10	36	0	46

4) วิชาทักษะ เป็นวิชาที่มุ่งเน้นการเพิ่มพูนและพัฒนาความสามารถ รวมถึงความชำนาญ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะนั้นเพื่อการเรียนรู้และการทำงานได้จริง นอกเหนือจากการเรียนแค่เพียงทฤษฎีหรือพื้นฐานเบื้องต้นเพียงอย่างเดียว ได้แก่ วิชาภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์ I ภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์ II ภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์ III ภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์ IV ภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์ V การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ

เมื่อจำแนกวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาทักษะแต่ละปีการศึกษา พบว่า จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มนี้รวมทุกหลักสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น 24 วิชา โดยหลักสูตรที่มีจำนวนวิชามากที่สุด ได้แก่ หลักสูตร

2511-12 และหลักสูตร 2513-14 จำนวน 6 วิชาเท่ากัน (ร้อยละ 25 เท่ากัน) ส่วนหลักสูตรอื่นที่เหลือมีจำนวน 1 วิชาเท่ากัน (ร้อยละ 4.17 เท่ากัน)

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาทักษะ จำแนกตามลักษณะวิชา พบว่า วิชาบังคับมีจำนวนมากที่สุด คือ 20 วิชา ส่วนวิชาเลือก และภาคปฏิบัติมีจำนวน 2 วิชาเท่ากัน

เมื่อพิจารณาจำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาทักษะ จำแนกตามกลุ่มทักษะย่อย 2 กลุ่ม ได้แก่ ภาษา และการฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพ พบว่า กลุ่มวิชาทักษะที่มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ การฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพ จำนวน 14 วิชา ตามด้วยภาษา จำนวน 10 วิชา ดังข้อมูลในตารางที่ 9

ตารางที่ 9

จำนวนวิชาเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มวิชาทักษะ จำแนกตามลักษณะวิชา และตามกลุ่มเนื้อหา

หลักสูตร	ลักษณะวิชา			รวม	กลุ่มเนื้อหา	
	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	ภาคปฏิบัติ		ภาษา	การฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพ
2507-10	0	0	1	1	0	1
2511-12	4	1	1	6	5	1
2513-14	5	1	0	6	5	1
2515-18	1	0	0	1	0	1
2519	1	0	0	1	0	1
2520-25	1	0	0	1	0	1
2526-32	1	0	0	1	0	1
2533-39	1	0	0	1	0	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	1	0	0	1	0	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	1	0	0	1	0	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	1	0	0	1	0	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	1	0	0	1	0	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	1	0	0	1	0	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	1	0	0	1	0	1
รวม	20	2	2	24	10	14

ผลการวิจัยด้านกลุ่มวิชาเฉพาะจำแนกตามกลุ่มเนื้อหาสามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. จำนวนวิชาเฉพาะจำแนกตามกลุ่มเนื้อหาในแต่ละหลักสูตร จากข้อมูลในตารางที่ 6-9 จะเห็นว่าหลักสูตรส่วนใหญ่เปิดสอนวิชาในกลุ่มวิชาพื้นฐานจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือวิชาในกลุ่มงานห้องสมุด เมื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลในเอกสารหลักสูตรแต่ละหลักสูตรจะพบว่าจำนวนวิชาทั้ง 2 กลุ่มที่กล่าวถึงข้างต้นมีจำนวนไม่ต่างกันมากอย่างมีนัยสำคัญ และเพียงพอที่จะสะท้อนให้เห็นกลุ่มวิชาที่เป็นจุดเน้นของหลักสูตรสาขาวิชาได้ กล่าวคือ หลักสูตรมีความต้องการให้ผู้เรียนได้รับการปูพื้นฐานผ่านวิชาในกลุ่มวิชาพื้นฐานให้ครอบคลุมและครบถ้วนทุกด้านตามที่หลักสูตรกำหนดก่อนที่ผู้เรียนจะได้ศึกษาวิชาที่มีความเฉพาะทาง เช่น วิชาทางด้านงานเทคนิคห้องสมุด หรือวิชาในระดับสูง หรือมีเนื้อหาที่ยากและซับซ้อนขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลของพิมลพรรณ เรพเพอร์ (2541, น. 53) ที่อธิบายถึงลักษณะของวิชาแกน

ในหลักสูตรสารสนเทศศึกษาที่ต้องศึกษาว่าเป็นวิชาสำคัญที่ผู้เรียนวิชาเอกควรมีความรู้พื้นฐานตามหลักสูตรกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องทฤษฎีที่รองรับการปฏิบัติงานในวิชาชีพ

2. การบรรจุวิชาทางด้านคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ จากผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรสาขาวิชาฯ เริ่มบรรจุวิชาทางด้านคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศในหลักสูตรปีการศึกษา 2519 เป็นปีแรก ได้แก่วิชา บ.429 ความรู้เบื้องต้นทางสารนิเทศศาสตร์ โดยเป็นวิชาเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นทางสารนิเทศศาสตร์ เป็นวิชาเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการของสารนิเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บและการนำสารนิเทศมาใช้ในลักษณะของบัตรเจาะ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ การสื่อสารเพื่อสารนิเทศในปัจจุบัน การใช้เครื่องจักรกลกับห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ เป็นต้น และในแต่ละรอบการปรับหลักสูตรก็ได้มีการบรรจุวิชาทางด้านคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขึ้นมาโดยตลอดซึ่งมีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับที่พิมพ์พรณเรพเพอร์ (2541, น. 51) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงความเปลี่ยนแปลงของตลาดงาน เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีช่วยให้มองเห็นทิศทางของการผลิตบุคลากรว่าไม่ได้ต้องผูกติดกับห้องสมุดเท่านั้น แต่ยังมีช่องทางอื่น ๆ ที่บัณฑิตสามารถเข้าไปทำงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การจัดเก็บ การรวบรวม การวิเคราะห์ การควบคุม การค้นคืน การเผยแพร่ และการบริการสารสนเทศ โดยใช้เรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศผนวกรวมด้วยได้

3. ลักษณะของวิชาทักษะในหลักสูตร จากข้อมูลในตารางที่ 9 จะเห็นว่าหลักสูตร 2511-12 และหลักสูตร 2513-14 มีจำนวนวิชาทักษะสูงที่สุดเมื่อเทียบกับหลักสูตรอื่น และเมื่อวิเคราะห์เพิ่มเติมจึงพบว่าเหตุผลที่ทำให้จำนวนวิชาทักษะในทั้ง 2 หลักสูตรมีจำนวนมากนั้น มาจากการที่หลักสูตรเปิดสอนวิชาทักษะทางภาษา ทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก โดยมีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับการฝึกทักษะการอ่าน การเขียน การแปล การสนทนา และทักษะอื่น ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนเมื่อต้องศึกษาค้นคว้าหรืออ่านเอกสารทางบรรณารักษศาสตร์ รวมไปถึงการใช้ตำราที่เป็นภาษาอังกฤษเพิ่มเติม สอดคล้องกับที่ลัดดา สุนประเสริฐ (2536, น. 59) ได้ให้เหตุผลไว้ว่า ความรู้ทางภาษาต่างประเทศในระดับพื้นฐานอาจเป็นประโยชน์ในการจัดหมวดหมู่ ทำบัตรรายการหนังสือภาษาต่างประเทศได้ ถึงแม้ว่าในระยะหลังวิชาในกลุ่มทักษะทางภาษาจะถูกยกเลิกไป แต่หลักสูตรยังคงสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ศึกษาภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศใดก็ตามที่ผู้เรียนสนใจ เช่น ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเยอรมัน ภาษารัสเซีย ผ่านการเลือกเรียนเป็นวิชาโท หรือวิชาเลือกเสรี เนื่องจากการเรียนภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ในหลักสูตรทางบรรณารักษศาสตร์จะช่วยให้นักศึกษามีความมั่นใจและให้บริการสารนิเทศได้ดี ตลอดจนสามารถทำงานในสาขาอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542, น. 75) ส่วนวิชาฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพมีอยู่มาตลอดตั้งแต่อภิปรายไว้แล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ว่าด้วยเรื่องของการฝึกงานระหว่างปิดภาคปลายปี

5.4 วิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติ

วิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรสาขาวิชาฯ นอกจากจะมีวิชาบรรยายแล้ว ยังมีวิชาที่มีทั้งชั่วโมงบรรยายและปฏิบัติในวิชาเดียวกันอีกด้วย จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในด้านวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนรวมทุกหลักสูตร (เฉพาะที่ระบุในคำอธิบายรายวิชา) พบว่า วิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติเริ่มมีระบุในคำอธิบายรายวิชาตั้งแต่หลักสูตร 2515-18 เป็นต้นมาจนถึงหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566

มีจำนวนทั้งสิ้น 54 วิชา โดยอยู่ในกลุ่มวิชาบังคับมากที่สุด จำนวน 52 วิชา รองลงมาเป็นวิชาเลือก จำนวน 2 วิชา และไม่ปรากฏในภาคปฏิบัติ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายหลักสูตรพบว่า จำนวนวิชาเฉพาะที่มี ชั่วโมงปฏิบัติของแต่ละหลักสูตรอยู่ระหว่าง 4-5 วิชา ส่วนจำนวนวิชาเลือกมีปรากฏเพียงแค่ในหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556 จำนวน 2 วิชา

ผลการวิจัยในด้านวิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้ วิชาเฉพาะที่มี ชั่วโมงปฏิบัติแล้วแต่เป็นวิชาที่อยู่ในกลุ่มวิชาบังคับเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.30) และเมื่อวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยจำแนกวิชาตามกลุ่มเนื้อหาทำให้ได้พบประเด็นที่น่าสนใจว่า วิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติ ส่วนใหญ่เป็นวิชาบังคับที่อยู่ในกลุ่มงานห้องสมุด : งานเทคนิค จำนวน 30 วิชา (ร้อยละ 55.56) ดังข้อมูล ในตารางที่ 10 ซึ่งอาจจะท่อนให้เห็นถึงแนวคิดและวิธีการจัดการเรียนการสอนวิชางานห้องสมุด โดยเฉพาะ วิชาที่เกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษว่า ควรต้องมีชั่วโมงปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสมือทำเพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจนอกเหนือจากการเรียนทฤษฎีเพียงอย่างเดียว รวมไปถึงเพื่อเป็นการปูพื้นฐานและเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนได้มี ทักษะที่เพียงพอต่อการออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือภายหลังจากจบการศึกษา สอดคล้องกับที่ Eisenbach (1972, p. 334) Monroe (1981, p. 57) และ Ward (1973, p. 233) ได้กล่าวถึงการศึกษาวิชา บรรณารักษศาสตร์ว่าเป็นการศึกษาวิชาชีพที่ควรมีการฝึกภาคปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ การศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์สมบูรณ์ หากเทียบกับการเรียนทฤษฎีเพียงอย่างเดียว และผู้เรียนจะได้ มีประสบการณ์เพื่อนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพต่อไปเมื่อสำเร็จการศึกษา

ตารางที่ 10

ข้อมูลจำนวนวิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติในแต่ละหลักสูตร จำแนกตามกลุ่มเนื้อหา

หลักสูตร	วิชาเฉพาะจำแนกตามกลุ่มเนื้อหา					
	พื้นฐาน	งานห้องสมุด			คอมพิวเตอร์/ เทคโนโลยี สารสนเทศ	ทักษะ การฝึกปฏิบัติ ทางวิชาชีพ
		บริหาร	เทคนิค	บริการ		
2515-18	-	-	3	1	-	1
2519	-	-	3	1	-	1
2520-25	-	-	3	1	-	1
2526-32	-	-	3	1	-	1
2533-39	-	-	3	1	-	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540	-	-	2	1	-	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547	-	-	2	1	-	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552	-	-	3	1	-	1

ตารางที่ 10

ข้อมูลจำนวนวิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติในแต่ละหลักสูตร จำแนกตามกลุ่มเนื้อหา (ต่อ)

หลักสูตร	วิชาเฉพาะจำแนกตามกลุ่มเนื้อหา						
	พื้นฐาน	งานห้องสมุด			คอมพิวเตอร์/ เทคโนโลยี สารสนเทศ	ทักษะ	
		บริหาร	เทคนิค	บริการ		ภาษา	การฝึกปฏิบัติ ทางวิชาชีพ
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556	-	-	3	1	2	-	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561	-	-	3	-	1	-	1
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566	-	-	2	-	1	-	1
รวม	0	0	30	9	4	0	11

5.5 แนวโน้มและทิศทางของหลักสูตร

จากที่ได้สรุปและอภิปรายผลการวิจัยมาโดยลำดับ จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 60 ปี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานห้องสมุดอย่างครบถ้วน ดังจะเห็นได้ว่าหากไม่นับวิชาเฉพาะในกลุ่มวิชาพื้นฐาน (ดูตารางที่ 6) วิชาเฉพาะในกลุ่มงานห้องสมุด (ดูตารางที่ 7) มีจำนวนมากกว่าวิชาในกลุ่มอื่น และเมื่อพิจารณาร่วมกับวิชาเฉพาะที่มีชั่วโมงปฏิบัติ (ดูตารางที่ 10) จะพบว่าหลักสูตรเน้นการฝึกปฏิบัติในวิชาในกลุ่มงานห้องสมุดมาโดยตลอด แม้ภายหลังจะได้เพิ่มชั่วโมงปฏิบัติในวิชาในกลุ่มคอมพิวเตอร์/เทคโนโลยีสารสนเทศแล้ว ก็ยังคงชั่วโมงปฏิบัติของวิชาในกลุ่มงานห้องสมุดไว้ จนเมื่อเริ่มใช้หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561 จึงได้ลดจำนวนลงบ้าง แต่ก็ยังเป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตร โดยยังคงให้มีชั่วโมงปฏิบัติสำหรับวิชาในกลุ่มงานห้องสมุด เฉพาะส่วนของงานเทคนิคไว้ แสดงให้เห็นได้ว่าสาขาวิชาฯ ให้ความสำคัญแก่งานเทคนิคห้องสมุด ได้แก่ การวิเคราะห์หมวดหมู่และการทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ ซึ่งอาจเป็นเพราะการปฏิบัติงานดังกล่าวต้องใช้ความรู้และทักษะเฉพาะด้าน จึงกำหนดให้นักศึกษาได้เรียนทั้งในภาคบรรยายและภาคปฏิบัติ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาข้อกำหนดของการฝึกงาน ก็พบว่าเน้นให้ปฏิบัติงานในห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศเป็นหลัก หากจะฝึกงานในองค์กรสารสนเทศหรือหน่วยงานที่ให้บริการสารสนเทศอื่น ๆ ต้องเสนอให้สาขาวิชาฯ พิจารณานุญาตก่อนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมุ่งเน้นให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานห้องสมุดเป็นสำคัญ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของหลักสูตร และมีแนวโน้มจะเป็นจุดเน้นของหลักสูตรต่อไปในอนาคตด้วย โดยมีความพยายามที่จะเพิ่มการสอนวิชาในกลุ่มคอมพิวเตอร์และ/หรือเทคโนโลยีสารสนเทศโดยลำดับ สะท้อนให้เห็นว่ามีการปรับปรุงให้หลักสูตรมีความเป็น

สหวิทยาการมากขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการพัฒนาหลักสูตรในต่างประเทศ ดังข้อค้นพบจากการศึกษาของ Chung et al. (2022) และ Bartlett and Dalkir (2020)

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มในด้านการเน้นงานห้องสมุดตามกล่าวข้างต้นไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาหลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์สหรัฐอเมริกา ดังที่ Chung et al. (2022) พบว่า จากข้อมูลในรายงานสถิติของ ALISE หลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีแนวโน้มจะเปิดสอนวิชาเกี่ยวกับงานในองค์กรสารสนเทศอื่นนอกเหนือจากห้องสมุดไว้ด้วย ซึ่งตรงกับข้อสังเกตของ Gibbons and White (2019) ที่กล่าวว่าหลักสูตรในอเมริกาเหนือได้ผนวกรวมวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ สารสนเทศมรดกวัฒนธรรม และจดหมายเหตุไว้ด้วย แม้กระนั้น ควรกล่าวด้วยว่า ในบริบทของอเมริกาเหนือ หลักสูตรด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ไม่ใช่หลักสูตรระดับปริญญาตรี ผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติปริญญาตรีเป็นพื้นฐานมาก่อนแล้ว ดังนั้น การจัดการศึกษาโดยมีสาขาวิชาเฉพาะทางที่หลากหลายจึงอาจจะกระทำได้สะดวกกว่าในระดับปริญญาตรีซึ่งผู้เรียนต้องเรียนวิชาศึกษาทั่วไป และในส่วนของวิชาเฉพาะก็ต้องเรียนวิชาพื้นฐานก่อนที่จะเรียนวิชาเฉพาะขั้นสูงขึ้นไป ประกอบกับเมื่อพิจารณารายชื่ออาจารย์ประจำในช่วง 25 ปีแรกของการก่อตั้งสาขาวิชาฯ (ทองหยด ประทุมวงศ์ และ อัมพร กิจงาม, 2536, น. 11-23) จะพบว่าเป็นผู้มีคุณวุฒิและประสบการณ์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ทั้งสิ้น จึงเป็นไปได้ว่าหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีรากฐานมาจากการมุ่งเน้นผลิตบุคลากรสำหรับงานห้องสมุด และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาหลักสูตรในทิศทางที่เป็นจุดเด่นของสาขาวิชาฯ ต่อไปในอนาคต แต่การจัดทำหลักสูตรในอดีตเน้นการเรียนการสอนตามลักษณะงานในห้องสมุดเป็นหลัก ซึ่งไม่เป็นไปตามทิศทางของการออกแบบหลักสูตรในปัจจุบัน ดังที่การศึกษาของ Saunders (2019) และ Nguyen et al. (2025) ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องสร้างสมรรถนะให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในการพัฒนาหลักสูตรในอนาคต สาขาวิชาฯ อาจพิจารณาใช้แนวทางการออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อฝึกให้นักศึกษาเป็นผู้มีความสามารถที่จะประยุกต์ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของตนเองในปฏิบัติงาน การแก้ปัญหา และการใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสม

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้มีจุดวิเคราะห์หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2507-2568 ข้อค้นพบของการวิจัยแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรในด้านชื่อหลักสูตร จำนวนหลักสูตร และวิชาเฉพาะในหลักสูตร รวมถึงมีการอภิปรายผลเกี่ยวกับแนวโน้มและทิศทางของหลักสูตรในอนาคตด้วย

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าวในรอบกว่า 60 ปี จากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ ซึ่งแม้จะยังไม่เคยมีการศึกษาในลักษณะนี้มาก่อน และมีข้อดีในการนำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่วิธีวิจัยเช่นนี้ก็ยังมีข้อจำกัด กล่าวคือ เมื่อได้ข้อมูลเชิง

ปริมาณเกี่ยวกับหลักสูตรในช่วงเวลาต่าง ๆ แล้ว ยังอาจจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพื่ออธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การเน้นวิเคราะห์หลักสูตรในสถาบันการศึกษาเพียงแห่งเดียว อาจทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงกับภาพรวมหรือทิศทางของหลักสูตรสาขาเดียวกันในระดับมหภาคได้ ดังนั้น ในการวิจัยต่อไปในอนาคต จึงมีประเด็นที่สามารถพิจารณาศึกษาได้ ดังนี้

1. การใช้แหล่งข้อมูลอื่น ๆ ในการศึกษาเชิงประวัติและพัฒนาการของสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เช่น ศึกษาจากเอกสารจดหมายเหตุหรือการสัมภาษณ์อาจารย์ในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงศิษย์เก่า เป็นต้น การศึกษาในลักษณะนี้เป็นช่วยเติมเต็มช่องว่างของการวิจัย (research gap) ดังที่ Benson and Willett (2014) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าไม่ค่อยมีการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันหรือหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอนด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มากเท่าที่ควร

2. การศึกษาหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลระดับมหภาครวมถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในช่วงเวลาต่าง ๆ นับตั้งแต่แรกมีการจัดการศึกษาสาขานี้ในประเทศไทย ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวโน้มและทิศทางของการพัฒนาหลักสูตรในอนาคต

3. การออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะระดับอุดมศึกษา โดยวิเคราะห์สมรรถนะหลักสำหรับหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในแต่ละระดับ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรที่มีเนื้อหาเหมาะสมในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเหมาะสมในการปฏิบัติงานห้องสมุดและงานสารสนเทศอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง/References

- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2548). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548. <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/ministry%20law/1-4%20bachelor%20degree%20standard%202548.pdf>
- คณะศิลปศาสตร์ (2507). ร่างหลักสูตรชั้นปริญญาตรีคณะศิลปศาสตร์ พ.ศ. 2507. หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- คณะศิลปศาสตร์. (2519). หลักสูตรชั้นปริญญาตรีคณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ พ.ศ. 2519. หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- คู่มือการศึกษา 2517-2518 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2518). Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/192010
- คู่มือการศึกษา ปีการศึกษา 2515. (2515). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คู่มือการศึกษาชั้นปริญญาตรี 2525. (2526). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คู่มือการศึกษาในคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2512. (2512). Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/192416
- คู่มือการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2510. (2510). Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/199620
- จารุวรรณ สินธุโสภณ. (2536). พัฒนาการของหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2505-2513. ใน ลัดดา สุนประเสริฐ (บรรณาธิการ), 25 ปี บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : พ.ศ. 2507-2532 (น. 35-56). สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุมพจน์ วนิชกุล. (2557). การจัดการศึกษาและการประกอบอาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์: จากอดีต สู่ปัจจุบัน มุ่งอนาคต. วารสารห้องสมุด, 58(1), 1-16.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542). แนวโน้มการผลิตบัณฑิตสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. วารสารห้องสมุด, 43(4), 72-76.
- ทองหยด ประทุมวงศ์ และ อัมพร กิจงาม. (2536). การบริหารสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์. ใน ลัดดา สุนประเสริฐ (บรรณาธิการ), 25 ปี บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : พ.ศ. 2507-2532 (น. 4-30). สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นุชจรินทร์ ปทุมพงษ์ และ ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ. (2558). การจัดการเรียนการสอนวิชาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 9(1), 172-186. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/32968/28049>
- ปราณี อัสวภูษิตกุล. (2546). ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547) ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *วารสารโดมทัศน์*, 24(2), 5-30.
- พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2504. (19 ธันวาคม 2504). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 78 ตอนที่ 106. หน้า 1268-1269.
- พิมลพรรณ เรพเพอร์. (2541). ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการศึกษาวิชา บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *วารสารห้องสมุด*, 42(1), 48-59.
- ภรณ์ ศิริโชติ. (2541). การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา วิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์. *วารสารห้องสมุด*, 42(1), 27-34.
- มนวิภา เจียจันทร์พงษ์. (2537). บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์: สถานภาพความคล้ายและความแตกต่าง. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 16(1-2), 112-124. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/250708/170251>
- รัชนิวรรณ ขำประดิษฐ์ และ อรพินธุ์ พูลนารถ. (2549). รายงานการวิจัยการประเมินหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- ลัดดา สุนประเสริฐ. (2536). การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระบบหน่วยกิต ปีการศึกษา 2513-2532. ใน ลัดดา สุนประเสริฐ (บรรณาธิการ), 25 ปี บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: พ.ศ. 2507-2532 (น. 57-86). สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพร ปัญญาयोग. (2531). ความร่วมมือในการฝึกงานห้องสมุดระหว่างภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ กับห้องสมุดต่าง ๆ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chula DigiVerse. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1988.714>
- ศุภวิชญ์ ศิริสวัสดิ์วัฒนา. (ม.ป.ป.). ผศ.เลิศชัย วาสนานิกรกุลชัย ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นเรื่องบรรณารักษศาสตร์ 'รอด' หรือไม่ ในวันที่อาชีพบรรณารักษ์กำลังเลือนหาย [บทสัมภาษณ์]. The 101.World. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2569, จาก <https://www.the101.world/library-must-survive/>
- สมฤทัย ธีรเรืองสิริ และ ดวงกมล อุ่นจิตติ. (2564). การตัดสินใจเลือกเรียนสาขาวิชา สารสนเทศศึกษา ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 29(1), 149-175.

- สุพรรณ ส่องแสงจันทร์. (2546). พัฒนาการการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของ
ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสาร
โคมทัศน์*, 24(2), 31-44.
- อดุล วิเชียรเจริญ. (ม.ป.ป.). *หลักการในการจัดตั้งคณะ Liberal Arts*. หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
ปทุมธานี.
- Ambhanwong, S. (1966). Education for librarianship in Thailand. *Journal of Education for Librarianship*,
6(4), 289-295. <https://doi.org/10.2307/40321878>
- American Library Association. (n.d.). *Type of jobs in libraries*. Retrieved November 11, 2025, from
<https://www.ala.org/educationcareers/careers/paths/jobtypes/librarians>
- Bartlett, J. C., & Daklir, K. (2020). Librarianship and beyond: The twenty-year evolution of an
interdisciplinary curriculum. *Education for Information*, 36(2), 139-155. <https://doi.org/10.3233/EFI-190313>
- Benson, M. T., & Willett, P. (2014). The information school at the University of Sheffield, 1963-2013.
Journal of Documentation, 70(6), 1141-1158. <https://doi.org/10.1108/JD-03-2013-0040>
- Borko, H. (1984). Trends in library and information science education. *Journal of the American
Society for Information Science*, 35(3), 185-193.
- Bunge, C. A. (1999). Library education at Madison: The University of Wisconsin library school:
Through its last 25 years. *The Reference Librarian*, 31(66), 179-183. https://doi.org/10.1300/J120v31n66_16
- Chung, E. K., Schalk, J., & Yoon, J. W. (2022). How have LIS school curricula evolved over the
past twenty years? *The Canadian Journal of Information and Library Science*, 45(1), 1-30.
<https://doi.org/10.5206/cjilsrscib.v45i1.14192>
- Council of Higher Education. (2024). *Qualification standard for bachelor of library and information
science*. <https://www.che.ac.za/publications/standard-reviews/standards-bachelor-library-and-information-science-2021>
- Eisenbach, E. (1972). No case histories, no papers, no text-only the reference desk, or learning
by doing. *RQ*, 11(4), 331-335. <https://www.jstor.org/stable/25824573>
- Gibbons, L., & White, H. (2019). A comparative study of LIS accreditation frameworks in Australia,
New Zealand, United States, and Canada. *Journal of Education for Library and Information
Science*, 60(4), 241-264. <https://www.jstor.org/stable/26826224>
- Gleeves, E. S. (1982). Library education issues for the eighties. *Journal of Education for Librarianship*,
22(4), 260-274. <https://doi.org/10.2307/40322716>

- International Civil Service Commission. (2004). *Job classification & evaluation: Tier II standard for library and information specialist*. <https://icsc.un.org/Resources/HRPD/JobEvaluation/LIS.pdf>
- Lankes, R. D. (2020). Never neutral, never alone. *Journal of Education for Library and Information Science*, 61(3), 383-388. <https://www.jstor.org/stable/27105473>
- Librarian Certification Staff. (2025). *Types of library & information science degree programs guide - 2025*. Librarian Certification. <https://www.librariancertification.com/types-of-library-information-science-degree-programs/>
- Malaysian Qualifications Agency. (2024). *Programme standards: Information science*. https://office.iium.edu.my/kca/wp-content/uploads/2024/09/PS-Information-Science_BI.pdf
- Markey, K. (2004). Current educational trends in the information and library science curriculum. *Journal of Education for Library and Information Science*, 45(4), 317-339. <https://www.jstor.org/stable/40323877>
- Monroe, M. E. (1981). Issues in field experience as an element in the library school curriculum. *Journal of Education for Librarianship*, 22(1/2), 57-73. <https://doi.org/10.2307/40322681>
- Nguyen, L. T., Wisassinthu, B., Chaikhambung, J., Kwiecien, K., Jitsaeng, K., Suthiprapa, K., Hunsapun, N., Junlabuddee, S., Hoaihongthong, S., Chaichuay, V., Chansanam, W., & Tuamsuk, K. (2025). Competency-based curriculum design for a master of information science program. *Journal of Librarianship and Information Science*, 1-21. <https://doi.org/10.1177/09610006251367456>
- Norlander, R. J., Barchas-Lichtenstein, J., Fraser, J., Fournier, M. D., Voiklis, J., & Danter, E. (2020). Getting consensus about competencies: What's needed for effective library programs. *Journal of Education for Library and Information Science*, 61(2), 188-211. <https://www.jstor.org/stable/26912121>
- Olubiyo, P. O., & Olubiyo, L. M. (2022). A historical trace of library and information science education in selected countries of Africa—Nigeria, Ghana and South Africa. *Library Philosophy and Practice*, Article 7118. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7118/>
- Premssmit, P. (1999). Library and information science education in Thailand. In S. Prudtikul, V. Manavanich, A. Cheunwattana, A. S. Amnnuay & J. Nokkeaw (Eds.), *Library and librarianship in Thailand: From stone inscription to microchips* (pp. 71-76). IFLA'99 National Organizing Committee.
- Richardson, J. V. (1982). *The spirit of inquiry: The graduate library school at Chicago, 1921-51*. American Library Association.

- Robinson, L., & Bawden, D. (2010). Information (and library) science at City University London; 50 years of educational development. *Journal of Information Science*, 36(5), 631-654. <https://doi.org/10.1177/0165551510383086>
- Sangpichitara, U. (1979). *The development of the modern library and library education in Thailand* [Doctoral dissertation, University of Michigan]. M Library Deep Blue Documents. <https://dx.doi.org/10.7302/9353>
- Saunders, L. (2019). Core and more: Examining foundational and specialized content in library and information science. *Journal of Education for Library and Information Science*, 60(1), 3-34. <https://www.jstor.org/stable/26567099>
- Tammaro, A. M., Manfredi, A., Berloco, A., De Castro, G., & Distilo, M. (2020). Educating professionals for a global vision: No past, no future. *Journal of Education for Library and Information Science*, 61(3), 332-341. <https://www.jstor.org/stable/27105470>
- Ward, B. A. (1973). A rationale for field experience in library education. *Journal of Education for Librarianship*, 13(4), 232-237. <https://doi.org/10.2307/40322256>
- Wei, M., Chung, H-F., Li, D., & Li, X. (2020). The current situation and a review of Chinese library and information science from the perspective of the teaching system. *Journal of Education for Library and Information Science*, 61(1), 25-47. <https://www.jstor.org/stable/26869460>
- Zins, C. (2007). Knowledge map of information science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(4), 526-535. <https://doi.org/10.1002/asi.20505>